

***DOUĂ DECENII
de la înființarea specializării
Limba și literatura ucraineană
la Facultatea de Litere –
Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca***

*** VOLUM ANIVERSAR ***

***ДВА ДЕСЯТИЛІТТЯ
від заснування Відділу української мови та літератури
Філологічного факультету
Університету ім. Бабеша-Бойої, м. Клуж-Напока***

*** ЮВІЛЕЙНИЙ ЗБІРНИК ***

***TWO DECADES
since the Establishment of the Specialization
Ukrainian Language and Literature
at the Faculty of Letters –
Babeș-Bolyai University of Cluj-Napoca***

*** ANNIVERSARY VOLUME ***

Universitatea Babeș–Bolyai din Cluj-Napoca
Facultatea de Litere
Departamentul de limbi și literaturi slave
Specializarea Limba și literatura ucraineană

***DOUĂ DECENII
de la înființarea specializării
Limba și literatura ucraineană
la Facultatea de Litere –
Universitatea Babeș–Bolyai din Cluj-Napoca***

*** VOLUM ANIVERSAR ***

Editori

Ioan Herbil

Mihaela Herbil

Casa Cărții de Știință
Cluj-Napoca

Editura RCR Editorial
București

2020

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. habil. **Volodymyr ANTOFIYCHUK**
Universitatea „Yurii Fedkovyci”, Cernăuți, Ucraina

Prof. univ. dr. habil. **Serhii LUCHKANYN**
Institutul de Filologie a Universității Naționale
„Taras Șevcenko”, Kiev, Ucraina

Conf. univ. dr. **Dorin-Ioan CHIRA**
Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, România

© Autorii, 2020

Redactor: **Ioan HERBIL**

Coperta: **Vasile Gabriel HUTERA**

Tehnoredactare computerizată: **Mihaela HERBIL**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

**Două decenii de la înființarea specializării Limba și literatura
ucraineană la Facultatea de Litere - Universitatea Babeș-Bolyai din
Cluj-Napoca : volum aniversar / ed.: Ioan Herbil, Mihaela Herbil. –
Cluj-Napoca : Casa cărții de știință, 2020
Conține bibliografie
ISBN 978-606-17-1712-5**

I. Herbil, Ioan (ed.)

II. Herbil, Mihaela (ed.)

378

Editura *Casa Cărții de Știință* este acreditată CNCS.

București : Editura RCR Editorial, 2020
ISBN 978-606-745-085-9

Lucrare finanțată de
UNIUNEA UCRAINENILOR DIN ROMÂNIA

CUPRINS / ЗМІСТ / CONTENT

<i>Cuvânt de salut din partea Rectorului Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca</i>	9
<i>Cuvânt de salut din partea Decanului Facultății de Litere</i>	11
<i>Cuvânt de salut din partea Directorului Departamentului de limbi și literaturi slave</i>	13
<i>Cuvânt de salut din partea Președintelui Uniunii Ucrainenilor din România</i> ...	17
<i>Cuvânt înainte</i>	21

DORIN-IOAN CHIRA (România), <i>Specializarea Limba și literatura ucraineană la Facultatea de Litere, Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca</i>	33
--	----

Lingvistică / Мовознавство / Linguistics

ALLA ANTOFIICHUK, VOLODYMYR ANTOFIICHUK (Ucraina), <i>Мовна особистість Сидонії Никорович у листах</i>	42
IELYZAVETA BARAN, ADALBERT BARAN (Ucraina), <i>Угорські лексичні запозичення у мові творів західноукраїнських письменників</i>	52
LJUDMILA DOVBNIJA (Ucraina), <i>Семантична історія праслов'янських лексем на позначення процесу горіння та його наслідків в українській мові</i>	68
INNA GOROFYANYUK (Ucraina), <i>Іншомовні запозичення в говірках Центрального Поділля</i>	78
IOAN HERBIL (România), <i>Supranume și porecle din Lunca la Tisa (județul Maramureș)</i>	96
MYKHAILO KONDOR (Ucraina), <i>3 історії нової української літературної (стандартної) мови: дискусійні питання</i>	111
OLENA KULBABSKA (Ucraina), <i>Буковинський колорит прозової мови Володимира Михайловського</i>	126
ANTONINA RADCHENKO (Ucraina), <i>Основи наукового вивчення наголосу української мови</i>	138

CRISTINA SILAGHI (România), <i>Despre Rai și Iad în limbile română și ucraineană</i>	150
ANASTASIA VEHESH (Ucraina), <i>Своєрідність літературно-художніх антропонімів з роману «Характерник» Василя Шкляра</i>	157

Cultură și literatură / Культура й література / Culture and Literature

TETYANA CHONKA (Ucraina), <i>Аналітичний огляд сучасної української літератури</i>	169
OKSANA FILATOVA (Ucraina), <i>Наративні стратегії моделювання образів Іншого / Чужого: метропольний дискурс та контрдискурс «периферії»</i>	179
OLGA KHAMEDOVA (Ucraina), <i>Народні авторки часопису “Жіноча воля” (1932-1939): феміністична література для читачки нефеміністки</i>	191
LIDIA KOVALETS (Ucraina), <i>Тарас Шевченко в сьогочасній університетській практиці (із досвіду викладання одного історико-літературного курсу)</i>	202
MARIANA LANOVYK, ZORIANA LANOVYK (Ucraina), <i>Модуси мовчання в поезії Ігоря Калинця</i>	216
YAROSLAVA MURAVETSKA (Ucraina), <i>Постструктуралізм і соцреалізм: текст – симулякр – реальність (на прикладі біографії та творчості А. Головка)</i>	235
ROMAN PETRAȘUC (România), <i>Legende și motive mitice în ciclul gogolian „Serile în cătunul de lângă Dikanka”</i>	248
MYKOLA VAS’KIV (Ucraina), <i>Становлення великого таланту: тенеза творчості В’ячеслава Медведя до збірки оповідань «Розмова»</i>	257
FELICIA VRÂNCEANU (Ucraina), <i>Modele mentale și crize ale identității în romanul „Darusea cea dulce” de Maria Matios</i>	275

Cultura limbii și dialog intercultural / Культура мови та міжкультурний діалог / Language Culture and Intercultural Dialogue

MYKOLA BARAKHTYAN (Ucraina), <i>Значення самотійної роботи у формуванні комунікативної компетентності майбутнього вчителя в процесі професійної підготовки</i>	282
---	-----

OLEH BELEY (Polonia), <i>Юридична регламентація як фактор впливу на офіційні власні назви української мови XXI ст. у призмі законодавства посттоталітарної Центрально-Східної Європи</i>	289
OLHA BYKOVA (Ucraina), <i>Історичні особливості функціонування репортажу в українській пресі</i>	299
CĂTĂLIN DEHELEAN (România), <i>Momente din viața părintelui Maksym Sandovuci</i>	313
OLENA GOROSHKINA, LIUDMYLA POPOVA (Ucraina), <i>Компетентнісно орієнтовані завдання як засіб формування комунікативних умінь учнів 10-11 класів</i>	323
SVITLANA HOROBETS (Ucraina), <i>Формування риторичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури засобами мовної гри</i>	334
STANISLAV KARAMAN, OLHA KARAMAN, NATALIA BOHDANETS-BILOSKALENKO (Ucraina), <i>Реалізація полікультурних засад у змісті українськомовної освіти шкіл для національних меншин</i>	343
NATALIIA KONDRATENKO (Ucraina), <i>Методичні орієнтири формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології</i>	352
SERHII LUCHKANYN (Ucraina), <i>Особливості тлумачення й реценції античності класицистами та просвітниками: спільне й відмінне</i>	365
OLENA ROSINSKA, OLENA VOSKOBOYNIKOVA-GUZEVA, OKSANA ZHURAVSKA, YULIIA NESTERIAK (Ucraina), <i>The Main Association Types of the "Information Culture" Concept among the Students Majoring in Journalism</i>	377

Recenzii / Рецензії / Reviews

VOLODYMYR ANTOFIICHUK (Ucraina), <i>Іван Гербіл як дослідник української антропонімії Мараморощини</i>	390
MIHAELA HERBIL (România), <i>Іван Федько – майстер душі</i>	395
SERHII LUCHKANYN (Ucraina), <i>Діалог славістів на початку XXI століття – VII</i>	399
DORIN-IOAN CHIRA (România), <i>Ioan Herbil, „Substantivul și adjectivul în limba ucraineană contemporană”</i>	405

УГОРСЬКІ ЛЕКСИЧНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ У МОВІ ТВОРІВ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ

Єлизавета Барань

Закарпатський угорський інститут
імені Ференца Ракоці II, м. Берегове, Україна
barany.erszsebet75@gmail.com

Адальберт Барань

Закарпатський угорський інститут
імені Ференца Ракоці II, м. Берегове, Україна
caroline@kmf.uz.ua

Анотація. Західноукраїнські письменники кінця XIX – початку XX століття широко користувалися живою народною говіркою Гуцульщини, талановито відтворювали діалектні особливості народної мови. У статті подано лексеми, запозичені з угорської мови, що наявні у творах письменників Західної України, а саме: Леся Мартовича, Марка Черемшини, Осипа Маковея і Тимофія (Тимотея) Бордуляка. За нашим припущенням, більшість наведених слів-гунгаризмів потрапили у західноукраїнську мову посередництвом закарпатських українських говорів, які мали зв'язок з угорськими говорами упродовж століть. Гунгаризми проникли і в інші сусідні мови, зокрема, словацьку, польську, сербську, хорватську, болгарську, польську, румунську та російську (у російську мову переважно через українське або польське посередництво). У роботі подано етимологічний аналіз гунгаризмів, які зустрічаються у творах західноукраїнських письменників.

Ключові слова: західноукраїнські письменники кінця XIX – початку XX століття, народна мова, гуцульські говори, угорські говори, Леся Мартович, Марко Черемшина, Осип Маковей, Тимофій (Тимотея) Бордуляк, гунгаризм, етимологічний аналіз.

Abstract. Hungarian Lexical Borrowings in the Works by Western Ukrainian Writers. Western Ukrainian writers of the late nineteenth and early twentieth centuries widely used the living vernacular of Hutsulshchyna and talentedly reproduced the dialectal features of vernacular. The article presents lexemes borrowed from the Hungarian language, which are available in the works by writers of Western Ukraine, namely: Les Martovych, Marko Cheremshyna, Osip Makovei and Timofiy (Timotey) Bordulyak. According to our assumption, most of the above mentioned Hungarian words got into the Western Ukrainian language through the Transcarpathian Ukrainian dialects, which were connected with the Hungarian dialects for centuries. The Hungarian loanwords have also entered into the other neighboring languages, in particular, Slovakian, Polish, Serbian, Croatian, Bulgarian, Romanian and Russian (into Russian mainly through the mediation of Ukrainian or Polish). The paper presents the etymological analysis of Hungarian loanwords, which are found in the works by Western Ukrainian writers.

Keywords: Western Ukrainian writers of the late XIX – early XX centuries, vernacular, Hutsul dialects, Hungarian dialects, Les Martovych, Marko Cheremshyna, Osip Makovei, Timofiy (Timotey) Bordulyak, Hungarian loanwords, etymological analysis.

Діяльність західноукраїнських письменників кінця XIX – початку XX століття була спрямована на посилення комунікативної спроможності української мови, збагачення її тематичного діапазону для спілкування в колі освічених верств. Українці на цих теренах перебували в щоденних зв'язках з представниками інших національностей. Багатомовне середовище й активна міжмовна взаємодія не могли не вплинути на лексичний склад західноукраїнської мови.

Письменники Західної України широко користувалися живою народною говіркою Гуцульщини, талановито відтворювали діалектні особливості народної мови. Крім польських, німецьких, молдавських, румунських та інших запозичень, зустрічаємося й з угорськими запозиченнями. «Внаслідок цього, – як зазначає О. М. Муромцева, – окремі лексичні, морфологічні, синтаксичні елементи згаданих мов протягом тривалого часу адаптувалися до системи української мови й стали органічною складовою частиною південно-західного наріччя, певною мірою вплинули на специфіку його лексичного складу»¹.

На наявність угорських запозичень у галицьких говорах вперше привернув увагу науковців Еміль Балецький². Згадки про Угорщину та угорців у галицькому фольклорі (у статті наведено кілька цитат з галицького фольклору, зібраних Яковом Головацьким), на думку Балецького, свідчать про те, що галицько-угорські зв'язки розпочалися ще в період княжої доби³. Балецький зауважує, що угорські запозичення зустрічаються й у творах Сидора Воробкевича, Юрія Федьковича, Леся Мартовича, Івана Франка, Ольги Кобилянської, Марка Черемшини, Петра Козлянюка⁴. Отже, Е. Балецький показав напрямок для подальших досліджень гунгаризмів у західноукраїнській літературі.

Мета статті – подати лексеми, запозичені з угорської мови, що наявні у творах Леся Мартовича, Марка Черемшини, Осипа Маковця й Тимофія (Тимотея) Бордуляка. За нашим припущенням, більшість наведених слів-гунгаризмів потрапили в західноукраїнську мову посередництвом закарпатських українських говорів, які мали зв'язок з угорськими говорами упродовж століть. Гунгаризми проникли і в інші сусідні мови, зокрема, словацьку, польську, сербську, хорватську, болгарську, польську, румунську та російську (у російську мову переважно через українське або польське посередництво).

Нижче подамо етимологічний аналіз гунгаризмів, які зустрічаються у творах західноукраїнських письменників:

¹ Муромцева, О. Г., *Західноукраїнська мовно-літературна практика* // Українська мова. Енциклопедія, Київ, 2004, 197-199.

² Балецький, Э., *О некоторых венгерских заимствованиях в украинском языке (венгерские заимствования в произведениях Н. Л. Устияновича)* // *Studia Slavica Hung.* 9 (1963): 337-386.

³ Там само, 341.

⁴ Там само, 337.

бана ‘туга’; похідне дієслово – *банувати* ‘тужити, нидіти’; *банно* – похідний прислівник у знач. ‘школа, сумно, тужно’. Від іменника *бана* є прикметникові, дієслівні, дієприкметникові та прислівникові утворення < угор. *bán(at)* – невідомого походження¹; пор. *banovan*², яке вперше зафіксовано в XVI ст.; *banovati* з’являється в XVII ст.². – Ця, любки пишні, вже своєї *бани* не *вибанує* та й своєї любі ріками не затопит! (Черемшина: Зарікайся мід-горівку пити!.. 238); Наче за мерцем, за Петриком *банувала* (Черемшина: Карби, 49); Ви цілком не *бануйте* за Бразілією, бо тут біда ще гірша, як у вас (Бордуляк: Іван Бразілієць, 212); Гриць *забанував* за першою небіжкою; після її смерті та ходив цілий тиждень, як строений: ні робота його не бралася, ні їда (Мартович: Мужичка смерть, 53); Не *банно* йому було й льоху продати на комісійні кошти (Мартович: Ось поси моє! 112); Таке молоде, гей весна яра, а таке жалісливе, таке переболене та *перебановане*! (Черемшина: Зарікайся мід-горівку пити!.. 236). Л. Чопей не вважає слово запозиченням з угорської, не виділяючи його курсивом³. Воно наявне у польській, чеській, словацькій, болгарській мовах, яке є запозиченням з угорської *bán* ‘шкодувати, каятись’⁴; в угорських говорах дієслово *bán* вживається в значенні ‘жаліє кого-, що-небудь’, ‘жаліє щось від когось’⁵. Див. ще: *банувати*⁶, польське *banować*⁷, рум. *bănuî*⁸, східносл. *banovac*, *banovane*⁹;

бізівно ‘напевно’ < угор. *biztos* – похідне утворення від дієслівної основи *bízik*¹⁰; зафіксоване в писемних пам’ятках XVI, XVII ст.¹¹; – Передтогід сімох, а тепер знов сімох газдів *бізівно* буде менше (Черемшина: Бодай їм путь пропала! 169). *Бизівно* в знач. ‘несомнївно, навѣрно’, зазначається, що слово народного вжитку¹². Укр. прислівник *бізівно*, *бізувно* запозичення з угорської мови; дієслівна форма *бізувати* ‘довіряти, надіятися’ < угор. *bízik*¹³; в угорських говорах вживається в такому ж значенні¹⁴. Див. ще *бізувно*¹⁵, польське *bizon*¹, *bizoń*, *bizun* уперше зустрічається в XVII столітті²;

¹ ESz 54.

² Dezső 1989: 50.

³ Csoréy 1883: 7, Желехівський 1: 12, Грінченко 1: 27.

⁴ ЕСУМ 1: 135.

⁵ ÚMTsz 1: 331.

⁶ Лизанец 1976: 575, Барань–Комарі 2005: 116, Піпаш–Галас 2005: 11.

⁷ Brückner 1927: 15; Wołosz 1989: 229-230.

⁸ Tamás 1966: 100-101.

⁹ Halaga 1: 125.

¹⁰ ESz: 71.

¹¹ Dezső 1989: 53.

¹² Csoréy 1883: 12, Желехівський 1: 28, Грінченко 1: 55.

¹³ ЕСУМ 1: 194.

¹⁴ ÚMTsz 1: 497.

¹⁵ Барань–Комарі 2005: 116, Піпаш–Галас 2005: 13.

бірувати ‘могти’ – прикметниковий дериват *(не)біровитий* < угор. *bír* невідомого походження³; вживається й в знач. ‘панувати’ зафіксованого у писемних пам’ятках XVI-XVII століття⁴. – Кобито ми *бірували*, коби-сми сокотилися (Черемшина: Карби, 52); Якби не боялася ночі, то не уступилася б з місця, бо не *бірує* (Черемшина: Бабин хід, 97); Ніби й сором, і нема чого таки сподіватися, аби голову накрила, кожде обмине зату, а ми на ґрунтик так *небіровиті*, та й то тому так гірко, – жалкувався жалісним, але не поважним голосом Тимофій (Черемшина: Більмо, 120). *Небіровитий* – несильний, тут у знач. ‘небагатий’; вказується на те, що слово вживається на території колишньої Угорської Русі (сучасного Закарпаття)⁵; ‘т.с.’⁶; в угорських говорах вживається в знач. ‘розуміє щось, здатний щось зробити’⁷. – Див. ще *біровати*⁸, східносл. *birovac*⁹;

бунда ‘шуба’, тут у знач. ‘кожух’ < угор. *bunda* – невідомого походження; у сербсько-хорватській, словенській та чеській мовах іменник *bunda* ‘т.с.’ походять з угорської мови¹⁰; уперше зафіксовано в XIX столітті (1806 р.)¹¹. – То перше бувало, аж любо було подивитися: дівка як убралася в *бунду*, підперезалася, чоботи взула... (Маковей: Нові часи, 152). Український іменник *бунда* вживається в різних значеннєвих відтінках: ‘вид суконного пальта’; ‘короткий хутряний одяг’; ‘кожух без рукавів’; ‘тепла білизна’; ‘занадто широке пальто’; ‘плаття’; ‘сарафан’; ‘дівоче плаття’; ‘теплий дорожній балахон’¹². Номен *бунда* запозичений, мабуть, частково через польське й словацьке посередництво, з угорської й східнонорманських мов¹³; в угор. говорах вживається в значенні фразеологічної одиниці *akinek nem bundája ne vegye magát* ‘у чужий черевик ноги не сунь’¹⁴. Пор. польське *bunda*¹⁵; за припущенням В. Волоша іменник *bunda* міг потрапити в польську мову в XIX столітті¹⁶, схв. *bunda*¹, рум. *búndă*², східносл. *bunda*³;

¹ Brückner 1927: 28.

² Wołosz 1989: 236.

³ ESz: 70.

⁴ Dezső 1989: 52.

⁵ Csorpey 1883: 12, Желехівський 1: 30, Грінченко 1: 57.

⁶ ЕСУМ 1: 201.

⁷ ÚMTsz 1: 485.

⁸ Лизанец 1976: 578, Барань–Комарі 2005: 117, Піпаш–Галас 2005: 13.

⁹ Halaga 1: 134.

¹⁰ ESz: 91.

¹¹ Dezső 1989: 53.

¹² Csorpey 1883: 21, Желехівський 1: 49, Грінченко 1: 110.

¹³ ЕСУМ 1: 295.

¹⁴ ÚMTsz 1: 632.

¹⁵ Brückner 1927: 49.

¹⁶ Wołosz 1989: 89; його ж, 1991-1992: 14.

габи (тут Pluralia Tantum) ‘хвиля’, тут у значенні ‘водопад’, але поширені й значення ‘піна’ або ‘вершки’ < угор. *hab* – первинне значення якого було ‘хвиля’⁴; давньоуральського походження⁵. – Потужили ми швайки на дарабі та й кермами, ек грудьми, боремося із *габами* (Черемшина: Марічку голова болить, 243). Тут дається таке пояснення слова: *габи* – водопади у вузьких місцях русла річки⁶. *Габа* у значенні ‘хвиля’ – запозичення з угорської; словацьке *hab* ‘т.с.’⁷. В угорських говорах вживається у зовсім інших значеннях, напр., ‘виноградне сушло’, ‘пшениця овіяна вітром’, ‘вістря коси’⁸. Див. ще: у знач. ‘річкова хвиля’, ‘середня течія річки’⁹, рум. *hop*¹⁰, східносл. *haba*¹¹;

гайдук ‘гайдук’, тут у знач. ‘вид танцю’ < угор. *hajdú* наявний і в російській мові¹²; зафіксовано у XVIII ст. (1708 р.); слово утворене в результаті розбіжності значення дієприкметника *hajtó*; номен *гайдук* став інтернаціоналізмом¹³. – А тепер дід тобі каже, аби-с йшов *гайдука* танцювати, най вуйки та вуйни видють! (Черемшина: Карби, 47). Л. Чопей не вважає слово запозиченням з угорської, не виділяючи його курсивом¹⁴; ‘высокорослый слугитель; солдат надворной стражи’¹⁵; у цьому ж значенні І. Котляревський вживав слово в поемі «Енеїда». *Гайдук* ‘повстанець – партизан у південних слов’ян у XV-XIX ст.’; угорське *hajdú* ‘розбійник’ зустрічається у білоруській, словацькій, болгарській, македонській, сербській, хорватській мовах; уг. *hajdú* (мн. *hajduk*) за походженням є назвою однієї з етнічних груп угорців; непереконливим є твердження про польське посередництво¹⁶. В угор. говорах номен вживається в різних значеннях, наприклад, ‘виконавець однієї з дитячих ігор’, ‘людина, яка не розуміється в чомусь’¹⁷. Іменник зафіксо-

¹ Nyomárkay 1989: 310.

² Tamás 1966: 154.

³ Halaga 1: 158; див. ще Лизанец 1976: 581, Барань–Комарі 2005: 118, Піпаш–Галас 2005: 18.

⁴ ESz: 274.

⁵ Довгович 1835/2003: 5 зв.

⁶ Желехівський 1: 133.

⁷ ЕСУМ 1: 444.

⁸ ÚMTsz 2: 776.

⁹ Лизанец 1976: 586, Піпаш–Галас 2005: 32.

¹⁰ Tamás 1966: 440.

¹¹ Halaga 1: 261.

¹² ESz: 278-290.

¹³ Dezsó 1989: 62.

¹⁴ Csorpey 1883: 50.

¹⁵ Желехівський 1: 134, Грінченко 1: 265.

¹⁶ ЕСУМ 1: 453.

¹⁷ ÚMTsz 2: 794-795.

ваний у пам'ятках російської мови 1582 року, має і відповідники жіночого роду *гайдучка, гайдучиха*¹. Деякі мовознавці російське *гайдук* виводили з угорської посередництвом польської² < пор. польське *hajduk* теж і в знач. 'вид танцю', яке розповсюдилося у польській мові у XVI столітті; на думку В. Волоша в українські говори потрапило через польське посередництво³. П. Лизанець в одній праці⁴ *гайдук* відносить до сумнівних мадяризмів, в іншій⁵ зазначає, що слово є історизмом; у знач. 'охоронець, поліцай'⁶, рум. *haiduc*⁷, східносл. *hajduk*⁸;

гляба 'даремно, марно'; у творах М. Черемшини подається й як у знач. 'не можна, годі' < угор. *hiába* – угор. *hiába* є прислівникове утворення від прикметника *hiú*⁹; вперше зустрічається у творах М. Андрелли (Росвиговського) у XVII ст.¹⁰ – Обігнатися *гляба!* лишень штроф та й штроф, та й штроф (Черемшина: Хіба даруймо воду, 73); Але і панотця *гляба* ревнувати, бо панотець заходить собі із своєю газдинею, так як з жінкою вінчаною, і так щире її виряджає та її голубить та над нею розшибається... (Черемшина: Верховина, 271); Тоті зорі щось міняються, щось вони поморгують, щось вони оповісти хочуть, лиш *гляба* їх розуміти (Черемшина: Коляда, 302); Хаті сорок шість, а дідові сімдесят років, то вже старому *гляба* діти до хресту держати (Черемшина: Верховина, 263). Тут у знач. 'годі'¹¹, *гіяба*¹², зазначається, що слово народного вжитку¹³. *Гляба, гіяба* 'неможливо, даремно, марно' запозичення з угорської¹⁴; у Новому діалектному словнику угорської мови зазначено, що слово вживається на Буковині у знач. 'хоч', 'незважаючи на те, що'¹⁵. Зустрічається й у закарпатських українських говорах¹⁶, рум. *héba*¹⁷;

гонвед 'гонвед', тут у знач. 'угорська кіннота' < угор. *honvéd*, який є історизмом¹⁸ – складне слово (*hon* 'вітзична' + *véd* 'обороняти'); нім. *Honved*,

¹ Kniezsa 1955: 834-836.

² Hollós 1996: 23-24.

³ Wołosz 1989: 255-256; його ж 1991-1992: 11.

⁴ Лизанець 1967: 54.

⁵ Лизанець 1976: 586.

⁶ Піпаш–Галас 2005: 32.

⁷ Tamás 1966: 396-397.

⁸ Halaga 1: 263.

⁹ ESz 302.

¹⁰ Dezsó 1989: 64.

¹¹ Csorpey 1883: 52.

¹² Желехівський 1: 145.

¹³ Грінченко 1: 292.

¹⁴ ЕСУМ 1: 531.

¹⁵ ÚMTsz 2: 941.

¹⁶ Лизанець 1976: 588, Піпаш–Галас 2005: 36.

¹⁷ Tamás 1966: 419.

¹⁸ Udvari 1997: 620.

словац. *honvéd*, поль. *honwed*, рум. *honved* – запозичення з угорської мови¹. Село подобає ще бодай на строшене село, хоч *гонведи* прозирають його собачою оселею й кольбами прицятькують так само людські плачі... (Черемшина: Бодай їм путь пропала!, 170-171)². В угорських говорах вживалося у давнину вживалося для глузування над угорською червоною кіннотою (гонведами)³. Польське *honwed*, на думку В. Волоша, було запозичено у XIX столітті⁴, рум. *honvéd*⁵. Див. ще: у знач. ‘солдат при старому угорському режимі’⁶.

газда ‘господар’ < угор. *gazda*⁷. Запозичення, мабуть, з однієї із слов’янських мов; пор. церковнослов. *gospoda* ‘той, хто приймає гостей’; хорв.-серб., словацьке *gazda*, румунське *gazdă* є запозиченнями з угорської, частково «перезапозичення»⁸; Л. Деже подає 5 дериватів слова, які зафіксовані у писемних пам’ятках XVI-XVII ст.⁹ – На дорозі стрітив я знайомого селянина. – Звідки, *газдо*? (Маковей: Границя, 241); Принеслася якось перед Іванову хату, стала та й дожидає, заки *газда* вийдуть із хати та примістяться на возі (Мартович: Лумера, 32); Але ж, *газдине*, я зовсім не про вас говорив! – боронився священник (Маковей: Ксантипа, 272); У зелені свята або на Івана Купала ходи полем з процесією, співай молитви, читай євангеліє против *газдівських* піль, лазь по горах і дебрах, мучся! (Маковей: Гурке життя, 477); Коли-с не гаран робити, то *газдов* не будеш, письма бериси! (Черемшина: Карби, 47). Є. Желехівський подає деривати від іменника *газда*: 6 іменників, 3 прикметники і 3 дієслова¹⁰. Угорське *gazda* ‘господар’ у свою чергу походить із слов’янських мов (< слов. *gospoda*)¹¹; в угорських говорах вживається в різних значеннях, наприклад, ‘голова великої сім’ї/общини, члени якої живуть разом у спільному господарюванні’, ‘так називає дружина чоловіка’, ‘голова групи, які ходять з хати до хати під час свят’¹². В. Волош указує на період проникнення іменника *gazda* від 1576 до 1600 року¹³. Див. ще в знач. ‘господар хати’¹⁴; у російську мову іменник *газда*, закріплений в знач.

¹ ESz: 312.

² Пор. Csoréy 1883: 57.

³ ÚMTsz 2: 993.

⁴ Wołosz 1989: 260; 1991-1992: 12.

⁵ Tamás 1966: 440.

⁶ Лизанец 1976: 589, Піпаш–Галас 2005: 37.

⁷ Пор. Довгович 1835/2003: 5 зв.

⁸ ESz 247.

⁹ Dezső 1989: 61.

¹⁰ Желехівський 1: 167, Грінченко 1: 345.

¹¹ ЕСУМ 1: 450-451. Пор. Kniezsa 1955: 640-641.

¹² ÚMTsz 2: 614-615.

¹³ Wołosz 1991-1992: 11; Bańkowski 1: 414.

¹⁴ Лизанец 1976: 586, Барань–Комарі 2005: 119, Піпаш–Галас 2005: 42.

‘заможній селянин, який господарює на своїй землі’, проник посередництвом української мови¹, польське *gazda* у знач. ‘багатий селянин’², рум. *gâzdă*³, східносл. *gazda*⁴;

дараба ‘пліт’ від угор. імен. *darab* ‘шматок’ (зі штук дерева, тобто *дарабів*, виготовляли пліт) < угор. *tutaj* – слов’янське, можливо, словацьке чи словенське запозичення⁵; у знач. ‘невизначена кількість’⁶ – Але женемо ми раз з-під Чивчина *дараби* (Черемшина: Марічку голова болить, 242); Але не тоту вужевку, що ліси й *дараби* в’яже, але тоту вужевку, що усіх хлопів в один нарід в’яже! (Черемшина: На Купала – на Івана, 300). *Дарабъ*, але тільки у знач. ‘шматок’⁷, ‘плоть изъ сплавного лѣсу’⁸. Іменник *дараба* ‘пліт із сплавного дерева’, очевидно, походить із угорського *darab* ‘шматок, штука’; зміна значення сталася вже на українському мовному ґрунті у зв’язку з вимірюванням сплавного лісу на *дараби* ‘штуки’, кожен з яких становив окремих пліт⁹; в угорських говорах номен вживається в різних значеннях, наприклад, ‘шматок’, ‘частина сітки’, ‘ділянка, найближча до села’¹⁰. З перерахованих вище значень видно, що іменник *дараб* в угор. говорах не має значення для назви плоту; тому є переконливим твердження, що це значення утворилося на власне українському мовному ґрунті. Див. ще: у знач. ‘шматок’ чи ‘нива’¹¹, у знач. ‘шматок, ділянка землі’¹², рум. *dărâb*¹³;

дудурувати ‘випирати’ < угор. *dudorodik* – похідне утворення¹⁴ – Патентарі спускають на військовий лад руки в долину, а киптарі з медалями *видудурують* наперед і починають говорити... (Черемшина: Бодай їм путь пропала!, 160). *Дудуритися* ‘настовбурчуватися, упиратися від страху’¹⁵. Дієслово *дудуритися* ‘настовбурчуватися; упиратися від страху’, очевидно, запозичення з угорської *dudorodik* ‘випирати, стирчати’, та уг. *dudor* ‘опух, набряк’ вважаються звукоекспресивними утвореннями¹⁶. Значення, зафіксо-

¹ Hollós 1996: 23.

² Brückner 1927: 137.

³ Tamás 1966: 370-371.

⁴ Halaga 1: 256.

⁵ ESz 135.

⁶ Довгович 1835/2003: 5, Dezső 1989: 56.

⁷ Csoréy 1883: 65.

⁸ Желехівський 1: 172, Грінченко 1: 358.

⁹ ЕСУМ 2: 12-13.

¹⁰ ÚMTsz 2: 949-950.

¹¹ Лизанец 1976: 593.

¹² Барань–Комарі 2005: 119, Піпаш–Галас 2005: 45.

¹³ Tamás 1966: 290-291.

¹⁴ ESz: 159.

¹⁵ Грінченко 1: 454. Пор. Желехівський 1: 208.

¹⁶ ЕСУМ 2: 141.

вані в ЕСУМ, свідчать про розширення семантики слова на українському мовному ґрунті. Поки що нез'ясованими залишаються шляхи проникнення дієслова *дудурувати* у західноукраїнські говори, тому що воно не зафіксоване ні в закарпатських українських, ні в польських говорах. Припускаємо можливість проникнення з мови угорських солдат. В угорських говорах слово вживається у знач. 'тремтіти'¹;

кабата 'пальто', тут у значенні '(солдатський) мундир', іменник закріпився в Галичині із солдатської мови в період Австро-Угорської Монархії; < угор. *kabát* – західнослов'янizm, мабуть словацьке запозичення; пор. словацьке, чеське *kabát* 'коротке пальто, піджак'². – Старі люде тямлять, як ще по угорській війні прийшов звідкись в білім *кабаті* і в синій жовнірській шапці та став найматись по господарям до роботи (Бордуляк: Дід Макар, 48); Коло мене щось затріщало, і я по хвилі побачив чоловіка з довгими чорними вусами, з наїженими бровами, в короткім *кабаті*, в солом'янім ширококри-сім капелюсі з сойчиним пером і з рушницею через плече (Бордуляк: Дяк Гриць, 133); Адіт, мої парафіяни, я лишень в сорочці і – не до вашого гонору кажучи – в поркиницях, а нагавиць нема та і *кабату* нема! (Черемшина: Верховина, 275). Тут у знач. 'куртка'; *кабатъ* (арх.) 'широкая и длинная рабочая рубаша, надѣваемая крестьянами сверхъ кафтана'³; у значеннях 1) 'куртка, солдатскій мундиръ', 2) 'у женщинъ – юбка'; *кабатик*, *кабатина* – одинъ екземплярь⁴. У слов'янських мовах іменник *кабат* має різні значення; тільки у чеській мові відоме застаріле значення 'солдатський мундир'. Іменник *кабат* – запозичення з перської через посередництво угорської і польської мов⁵. Пор. польське *kabat*⁶. Див. ще: у знач. 'пальто' і 'жіноча спідниця'⁷, схв. *kabát*⁸, рум. *căbát*⁹, східносл. *kabat* у знач. 'спідниця'¹⁰;

кібзувати 'уявляти', тут у знач. 'міркувати, знати' < угор. *képzeli* – похідне утворення¹¹. – То ти меш *кібзувати*, шо гріх, і шо ні, за шо карбуєси карби (Черемшина: Карби, 51); Ну, ну, та я то ніби *кібзую*, побережника кожде має в селі (Черемшина: Більмо, 116). *Кебзувати*¹², *кібзувати* 'знати'¹.

¹ ÚMTsz 1: 1028.

² Esz 362.

³ Даль 2: 70.

⁴ Csoréy 1883: 140, Желехівський 1: 328, Грінченко 2: 203.

⁵ ЕСУМ 2: 331.

⁶ (Wołosz 1991-1992: 5-6); А. Банковскі вважає номен застарілим (Bańkowski 2000: 602).

⁷ Лизанец 1976: 599, Барань–Комарі 2005: 120, Піпаш–Галас 2005: 74.

⁸ Nyomárkay 1989: 310.

⁹ Tamás 1966: 170.

¹⁰ Halaga 1: 321.

¹¹ ESz: 399.

¹² Желехівський 1: 340.

В ЕСУМ зазначається, що дієслово *кебзувати* є запозиченням з молдавської (тобто румунської) мови; молд. *кибзуи* ‘обдумувати, міркувати’ як і рум. *chibzuí* ‘т.с.’, ‘зважувати’² виводиться від угорського *képezni* ‘підготовляти, формувати, виховувати’, похідного від *kép* ‘картина, вигляд, образ’, запозиченого з давньотюркської мови³. Припускаємо, що слово могло потрапити у західноукраїнські говори посередництвом молдавської/румунської мови через буковинські говори;

лаба (-и) ‘нога’ і ‘лапа’ < угор. *láb* – давнє уральське слово⁴. – Не бій-теси, дідику, та й бабко, ек купите мені стрільбу, то я тоті карби вистрілею щодо *лаби*! (Черемшина: Карби, 47); Бо мої політичні противники повторяли безнастанно, що я не лише редактор, але ще й панський лакей, котрий найбільше вдоволення знаходить у лизанню панських *лаб* і ніг... (Маковей: Як я видавав газету, 15); Гектор, уже з ковбасою в зубах, подав Романові *лабу*, блиснув вдячними очима, потім пішов до дверей, отворив собі *лабою* двері і забрався (Маковей: Еманципація мужчин, 75-76). Тільки у знач. ‘нога тварини’⁵, *лана*⁶. В ЕСУМ висловлюється припущення про зворотнє запозичення західнослов’янїзму *лаба* в польську та словацьку мови з румунської чи угорської *q* зазначається, що іменник *лаба* вживається у таких значеннях ‘лапа’, ‘ніжка на козлах’, ‘ніжка у ступці; один із двох стовпчиків, які підтримують на припічку комин у гуцульській печі’⁷. Пор. польське *laba*⁸. Див. ще: у знач. ‘нога тварини’ або ‘ніжка стола’⁹, у знач. ‘лапа’ або ‘ніжка для козла’¹⁰, рум. *lăbă*¹¹, східносл. *laba*¹²;

легінь ‘парубок’ < угор. *legény* – невідомого походження¹³. – Петрикові обарінки давали, називали чемним *легінем* (Черемшина: Карби, 45). Укр. *ле-гінь* ‘юнак, парубок’ запозичено з угорської¹⁴. Див. ще: у значенні ‘коханний’¹⁵, рум. *lăghin*¹⁶;

¹ Желехівський 1: 344.

² Tamás 1966: 200-201.

³ ЕСУМ 2: 419-420.

⁴ ESz: 466-467.

⁵ Csoréy 1883: 166.

⁶ Желехівський 1: 394, Грінченко 2: 337.

⁷ ЕСУМ 3: 173.

⁸ Wołosz 1991-1992: 8.

⁹ Лизанец 1976: 606.

¹⁰ Барань–Комарі 2005: 122, Піпаш–Галас 2005: 91.

¹¹ Tamás 1966: 485.

¹² Halaga 1: 384.

¹³ ESz: 480-481.

¹⁴ ЕСУМ 3: 209. Пор. Csoréy 1883: 168, Желехівський 1: 400, Грінченко 2: 350.

¹⁵ Лизанец 1976: 607, Барань–Комарі 2005: 122, Піпаш–Галас 2005: 92.

¹⁶ Tamás 1966: 497.

маржина ‘худоба’ < угор. *marha* – хорв.-серб. *marva*, словенське *márha*, румунське *marfă, marhă* запозичення з угорської¹; у пам’ятках XVI-XVII століття вживається в значеннях ‘майно’ та ‘худоба’². – Най він побожить на свої діти, а я побожу на свою *маржину* (Мартович: Мужичька смерть, 58); *Маржинки* дасть біг, проше пана (Черемшина: Святий Николай у гарті, 69); Таже-сте виділи, шо лиш травица показалася, та й я вже не дома, люцку *маржинку* в полонині сокочу, а покійница пушками запридала, діти кутала! (Черемшина: Грушка, 83). Пор. *марга*³, *маржина* ‘т.с.’⁴. Від запозиченого з угорської мови іменника *марга* утворилася форма *маржина* та похідні прикметники *маржний, маржечий* ‘призначений для худоби’⁵. Див. ще: і в переносному значенні ‘тупа людина’⁶, рум. *mărghă*⁷;

паприка ‘перець’ < угор. *paprika* – сербсько-хорватське запозичення; у німецьку, французьку, чеську мови іменник *paprika* потрапив через угорське посередництво⁸. – А ось, – продовжав мій камердинер, – стара принесла масла і яєць! Добра баба, стара господиня! Зараз зробимо “смажецьню” помадьярськи, з *паприкою*! (Бордуляк: Мати, 43). Болг. *паприка*, білор. *папрыка*, слц. *paprika* запозичені з угорської мови⁹; в угор. говорах вживається в значенні ‘прилад для продирявлення шкіри’¹⁰. Пор. польське *papryka*¹¹, який, на думку В. Волоша, перейшов у польську мову в XIX столітті¹². Рум. *paprică*¹³, східнослц. *paprika*¹⁴;

пугар ‘склянка, чарка’ < угор. *pohár* – німецьке, точніше баварське запозичення, словацьке *pohár*, румунське *pahar, păhar* у значенні ‘склянка’ запозичення з угорської¹⁵. – Панотець поблагословив й вино й тісточка, а командант роздав повні *пугари* імосям і панотцеві та й паничам у руки... (Черемшина: Верховина, 268); Побережничка порозкладала на дубовім столі

¹ ESz: 515.

² Dezső 1989: 74.

³ Csoréy 1883: 179, Желехівський 1: 427, Грінченко 2: 405.

⁴ Грінченко 2: 406.

⁵ ЕСУМ 3: 390.

⁶ Kniezsa 1955: 884-886, Лизанец 1976: 609, Барань-Комарі 2005: 122, Піпаш-Галас 2005: 99.

⁷ Tamás 1966: 516-517.

⁸ ESz: 615. Пор. Kniezsa 1955: 386-387.

⁹ ЕСУМ 4: 285; пор. Довгович 1835/2003: 9зв, Csoréy 1883: 248, Желехівський 1: 601, Грінченко 3: 95, Лизанец 1976: 618, Піпаш-Галас 2005: 132.

¹⁰ ÚMTsz 4: 361.

¹¹ Bańkowski 2000: 497.

¹² Wołosz 1989: 289-290; 1991-1992: 14.

¹³ Tamás 1966: 592-593.

¹⁴ Halaga 2: 638.

¹⁵ ESz: 651.

усі страви та й усі *пугарі* поналивала (Черемшина: Коляда, 303). Пор. *погар*¹, *пугарчик*². Український іменник *погар* ‘кубок, келих’ запозичення з угорської мови, можливо, через словацьке посередництво³; в угорських говорах вживається для назви маленького посуду зі скла, глини, для плоского букету стрічок, назви приладу для лікування пухлини тощо⁴. Слово поширене в закарпатських українських говорах⁵. Пор. польське *pocharek*⁶, рум. *pahár*⁷, східносл. *pohar*⁸;

рунтати ‘пошкоджувати, псувати’, тут у значенні ‘зрушити, чіпати’ < угор. *ront, rongál* – мабуть слов’янізм⁹; *rontovati* в знач. ‘заважати’, ‘згубити’ *izrontovati* в значенні ‘зіпсувати’, вперше зустрічається в пам’ятці Углянський ключ XVII століття¹⁰. – Але ніхто не *порунтає*, бо важкі, бо на то їх земля сплodiла, аби мир годували (Черемшина: Дід, 55); Не *рунтаймо* ми нечисту силу, лиш говорім за боже (Черемшина: Основини, 111). Пор. у значеннях ‘торкатися’, ‘походити’, ‘зрушувати’, ‘чіпати’¹¹, ‘тревожить, безпокоїть, трогать сь мѣста, разрушати’¹²; *рунтати* у знач. ‘тривожити, турбувати, зрушувати з місця, руйнувати’ запозичення з угорської мови¹³; в угорських говорах вживається у вищеназваних значеннях, а ще у знач. ‘наворожити хворобу’¹⁴. – Див. ще: *ронтовати* у знач. ‘пошкоджувати що-небудь’¹⁵, і в знач. ‘перекладати щось’¹⁶, сл. *runtovac*¹⁷;

салаш ‘нічліг’, тут у значенні ‘хата, двір’ < угор. *szállás* – похідне утворення¹⁸; у значенні ‘тимчасовий нічліг’¹⁹. – *Салаш* за *салашем* виходив на світ, навертав ід пушкарям і здоровкався пугарями (Черемшина: Перші стріли, 154). Пор. *шалашь* ‘хатина, халупа’ < *kunyó, kalyiba*²⁰. *Салаш* у знач.

¹ Довгович 1835/2003: 11; Csorey 1883: 267, Желехівський 1: 672, Грінченко 3: 230.

² Грінченко 3: 497.

³ ЕСУМ 4: 473.

⁴ ÚMTsz 4: 543; пор. Kniezsa 1955: 719-720.

⁵ Лизанец 1976: 617, Піпаш–Галас 2005: 144.

⁶ Wołosz 1989: 292-293.

⁷ Tamás 1966: 583-584.

⁸ Halaga 2: 687.

⁹ Esz: 706.

¹⁰ Dezső 1989: 82.

¹¹ Желехівський 2: 843.

¹² Грінченко 4: 88.

¹³ ЕСУМ 5: 143.

¹⁴ ÚMTsz 4: 759.

¹⁵ Лизанец 1976: 622.

¹⁶ Піпаш–Галас 2005: 169.

¹⁷ Halaga 2: 892.

¹⁸ ESz: 767.

¹⁹ Довгович 1835/2003: 12зв., Dezső 1989: 83.

²⁰ Csorey 1883: 355, Желехівський 2: 848, Грінченко 4: 97.

‘намет, накриття’ запозичення з угорської, можливо через румунське посередництво¹. Цей гунгаризм розповсюджений і в польських, словацьких, моравських говорах, рідше – у молдавській мові². – Пор. польське *szalas*³, який, на думку В. Волоша, був запозичений до кінця XV століття⁴ й могло потрапити з мови пастухів, або як військовий термін⁵. – Див. ще: у знач. 1) ‘місце нічлігу для овець та пастухів’; 2) ‘місце нічлігу для сторожів’; 3) ‘приміщення на полонині, де зберігається сир, молоко’; 4) ‘намет’; 5) ‘хата на краю села, де ночують пастухи’⁶, дериват *салашовати*⁷, у знач. ‘будівля, курінь, халабура’, ‘оселі сезонного типу’⁸; рум. *sălăș*⁹, східносл. *salaš*¹⁰;

хітар ‘межа’ < угор. *határ* – похідне утворення¹¹; у знач. ‘ділянка землі, яка відноситься до поселення’, вперше зустрічається в XVII столітті¹². – Та й казав, аби газда переходив *ximar* Копишелевим плаєм, а він сам буде на варті... (Черемшина: На Купала – на Івана, 297). Пор. *хотар* у знач. ‘всѣ принадлежащія селенію земли’¹³; *готар* ‘межа, кордон’, *хотар* ‘усі землі, що належать селищу’ запозичення з угорської мови¹⁴; в угорських говорах вживається в значенні ‘межа’, ‘чогось багато’, ‘купа чогось’¹⁵. Пор. польське *chotar* і в знач. ‘околиця’, який, на думку В. Волоша, потрапив у польську мову в XIX столітті¹⁶. В угорських говорах слово відоме в знач. ‘рішати, приймати рішення про що-небудь’, або в знач. ‘купа’¹⁷. Див. ще: *готар*, *гатар*, *гатара*, *хотар*, *хітар* у знач. 1) ‘територія села’; 2) ‘межа, яка розділяє села’; 3) ‘державний кордон’¹⁸, у знач. ‘межа між селами’¹⁹, схв. *hatar*, *atar*²⁰, рум. *hotăr*²¹;

¹ ЕСУМ 5: 168.

² Balogh–Bańcerowski–Posgay 2000: 72-81.

³ Brückner 1927: 540.

⁴ Wołosz 1991-1992: 11.

⁵ Wołosz 1989: 302-303.

⁶ Лизанець 1976: 622.

⁷ Барань–Комарі 2005: 124.

⁸ Піпаш–Галас 2005: 170.

⁹ Tamás 1966: 686-688.

¹⁰ Halaga 2: 898.

¹¹ ESz 292.

¹² Dezső 1989: 55-56.

¹³ Csoréy 1883: 51, Желехівський 2: 1044, Грінченко 4: 411. Див. ще Довгович 1835: 6.

¹⁴ ЕСУМ 1: 576.

¹⁵ ÚMTsz 2: 877.

¹⁶ Wołosz 1989: 239, Wołosz 1991-1992: 14.

¹⁷ ÚMTsz 2: 877.

¹⁸ Лизанець 1976: 590.

¹⁹ Піпаш–Галас 2005: 211.

²⁰ Nyomárkay 1989: 313.

²¹ Tamás 1966: 443-444.

хосен ‘користь’ < угор. *haszon* – невідомого походження; сербсько-хорв. *hasan*, рум. *hasnă* у значенні ‘перевага’ угорського походження¹; у писемних пам’ятках зафіксовано в XVIII столітті². – Вправді повинні були відіслати книжки, хоч би на мій кошт, але коли не відіслали, то, може, хоч прочитають їх, і з того вже для мене *хосен* (Маковей: Як я продавав свої новели, 30); Та відсахнись! Бери собі хоч поле, бо я й так не маю з него жадного *хісна!* (Бордуляк: Ось куди ми підемо, небого..., 55); Піп зараз-таки і в неділю оповістив у церкві, що най кождий мужик зложить по 20 кр., то заведуть собі читальню, дуже *хосенне* діло і богу миле (Мартович: Лумера, 34). Пор. *хосен*, *хісна*; деривати *хосний*, *хоснувати* (*хіснувати*)³. Б. Грінченко скороченням *угор.* вказує на те, що слово вживається та території сучасного Закарпаття⁴. Пор. польське *chasen*, який, на думку В. Волоша, потрапив у польську мову в XIX столітті⁵. В угорських говорах слово відоме в такому ж значенні⁶. Див. ще: *хусен*⁷, рум. *hásnă*⁸.

Вищенаведені приклади демонструють, що політичні, економічні та культурні відносини між угорським та західноукраїнським народами мали свій вияв на мовному рівні. Про це свідчать проникнення угорських елементів у західноукраїнські говори та українських запозичень в угорські говори⁹. Дослідження лексичних взаємопроникнень з однієї мови в іншу є цінністю як для історії двох народів, так і для вивчення їх етнографії, історії й культури.

Література

1. Балецький 1963 = Балецкий, Э., *О некоторых венгерских заимствованиях в украинском языке (венгерские заимствования в произведениях Н. Л. Устияновича)* // *Studia Slavica Hung.* 9, 1963, с. 337-386.
2. Барань–Комарі 2005 = Барань–Комарі Є., *До питання про гунгаризми у народній мові карпатоукраїнців (русинів) Закарпаття* // *Studia Russica* 22, 2005, с. 115-129.
3. Грінченко = *Словарь української мови* [Зібрала редакція журналу «Киевская старина». Упорядкував, з додатком власного матеріалу, Б. Грінченко], Т. 1-4, Київ, 1907-1909.

¹ ESz: 291.

² Довгович 1835: 6, Dezső 1989: 55.

³ Желехівський 2: 1044.

⁴ Грінченко 4: 411.

⁵ Wołosz 1989: 259, Wołosz 1991-1992: 14.

⁶ ÚMTsz 2: 873.

⁷ Лизанець 1976: 634, Барань–Комарі 2005: 127, Піпаш–Галас 2005: 212.

⁸ Tamás 1966: 418.

⁹ Про останнє див. Лизанець 1966; Ковтюк 2007, Csernicskó 2003: 127-138, Gazdag 2017; його ж 2019.

4. Даль = Даль, В., *Толковый словарь живого великорусского языка*, Т. 2, С. Петербург–Москва, 1881.
 5. Довгович 1835/2003 = Dóhovichs, Bazil, *Kijegyzése azon szóknak, amelyek hason hangzatuak v[agy] és értelményűek is mind a magyar, mind az orosz nyelvben* // Дзендзелівський Й., Сак Ю., Штернберг Я. Василь Довгович – зачинатель досліджень угорсько-українських та угорсько-російських лексичних сходжень. Ужгород, 2003, с. 9-38.
 6. ЕСУМ = Мельничук, О. С. (ред.), *Етимологічний словник української мови*, Т. 1, Київ, 1982.
 7. Желехівський 1 = Желехівський, С., *Малоруско-німецький словар*, Т. 1, Львів, 1886.
 8. Желехівський 2 = Желехівський, С., Недільський, С., *Малоруско-німецький словар*, Т. 2, Львів, 1886.
 9. Ковтюк 2007 = Ковтюк, І., *Українские заимствования в ужанском венгерском говоре*, Kótyuk István, *Az ungi magyar nyelvjárás ukrán jövevényszavai. Szerkesztette és az előszót írta Zoltán András (= Studia Ukrainica et Rusinica Nyíregyháziensia 22)*, Nyíregyháza, 2007.
 10. Лизанець 1966 = Лизанець, П. М., *До питання про українізм в угорській мові* // Тези доповідей до XX наукової конференції, Ужгород, 1966, с. 26-32.
 11. Лизанець 1967 = Лизанець, П. М., *Лексичні мадяризми в художніх творах О. Духновича* // Матеріали XXI наукової конференції Ужгородського державного університету, Серія філологічна, Київ, 1967, с. 51-55.
 12. Лизанець 1976 = Лизанець, П. М., *Венгерские заимствования в украинских говорах Закарпаття. Венгерско-украинские межъязыковые связи*, Budapest, 1976.
 13. Матвіяс 2007 = Матвіяс, І., *Особливості службових слів у західноукраїнському варіанті літературної мови* // Українська мова, Вип. 2, Київ, 2007, с. 9-19.
 14. Муромцева 2004 = Муромцева, О. Г., *Західноукраїнська мовно-літературна практика* // Українська мова. Енциклопедія, Київ, 2004, с. 197-199.
 15. Піпаш–Галас 2005 = Піпаш, Ю., Галас, Б., *Матеріали до словника гуцульських говірок. Косівська Поляна і Росішка Рахівського району Закарпатської області*, Ужгород, 2005.
-
1. Balogh–Bańcerowski–Posgay 2000 = Balogh, Lajos, Bańcerowski, Janusz, Posgay, Ildikó, *Влияние венгерского языка на лексику языков и диалектов Карпатского ареала по данным «Общекарпатского диалектологического атласа»* // Horváth Katalin, Fábíán Miroszláva (szerk.): Ювілейний збірник на честь 70-річчя від дня народження професора Петра Лизанця, Ужгород, 2000, с. 72-81.
 2. Bańkowski = Bańkowski, Andrzej, *Etymologiczny słownik języka polskiego*, Т. 1-2, Warszawa, 2000.
 3. Brückner 1927 = Brückner, Aleksander, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Warszawa, 1927.
 4. Csernicskó 2003 = Csernicskó, István (szerk.), *A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba*, Beregszász–Ungvár, 2003.
 5. Csoréy 1883 = Csoréy, László, *Rutén–magyar szótár*, Чопей Л., *Русько-мадярський словарь*, Budapest, 1883.

6. Dezső 1989 = Dezső, László, *A XVI-XVIII. Századi kárpátukrán nyelvemlékek magyar jövevényszavai*, Budapest, 1989.
7. Gazdag 2017 = Gazdag, Vilmos 2017, *Szláv elemek a kárpátaljai Beregszászi járás magyar nyelvjárásaiban*, Doktori értekezés, Budapest, ELTE. Kézirat.
8. Gazdag 2019 = Gazdag, Vilmos, *A kárpátaljai magyar nyelvjárások különfejlődéséről az államnyelvi kölcsönszavak fényében*, Magyar Nyelvjárások 57, 2019, o. 101-121.
9. ESz = Zaicz, Gábor (szerk.), *Etimológiai szótár. Magyar szavak és toldalékok eredete*, Budapest, 2006.
10. Halaga = Halaga, O. R. (red.), *Východoslovenský slovník historicky dokumentovaný I-II (921-1918)*, Paralely české, slovenské ekvivalenty, Košice–Prešov, 2002.
11. Hollós 1996 = Hollós, Attila, *Az orosz szókincs magyar elemei*, Budapest, 1996.
12. Kniezsa 1955 = Kniezsa, István, *A magyar nyelv szláv jövevényszavai*, 1-2, Budapest, 1955.
13. Nyomárkay 1989 = Nyomárkay, István, *A magyar és szerbhorvát nyelv kapcsolata. // Balázs János (szerk.), Nyelvünk a Duna-tájon*. Budapest, 1989, o. 291-350.
14. Stachowski 2002 = Stachowski, Marek, *Uwagi o wybranych etymologiach węgierskich w języku polskim*, *Studia Slavica Hung.* 47, 2002, s. 45-52.
15. Tamás 1966 = Tamás, Lajos, *Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen*, Budapest, 1966.
16. Udvari 1997 = Udvari, István, *A ruszin–magyar együttélés a nyelvi adatok tükrében*, *Etnographia* 108/1-2, Budapest, 1997, o. 343-357.
17. ÚMTsz = B. Lőrinczy Éva (szerk.), *Új magyar tájszótár*, Budapest, 1979–.
18. Wołosz 1989 = Wołosz, Robert, *Wyrazy węgierskie w języku polskim I*, *Studia Slavica Hung.*, 35, 1989, s. 215-317.
19. Wołosz 1991-1992 = Wołosz, Robert, *Wyrazy węgierskie w języku polskim II*, *Studia Slavica Hung.*, 37, 1991-1992, s. 3-27.

Джерела

1. Мартович, Лесь, *Вибрані твори*, Київ, 1949.
2. Черемшина, Марко, *Вибрані твори*, Ужгород, 1952.
3. Маковей, Осип, *Твори в двох томах*, Т. 2, Київ, 1990.
4. Бордуляк, Тимофій, *Твори*, Київ, 1988.